

УДК 159.922.8:316.628.6

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-7\(41\)-643-657](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-7(41)-643-657)

Вірна Жанна Петрівна доктор психологічних наук, професор, професор кафедри педагогічної та вікової психології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 43025, м. Луцьк, пр. Волі 13, тел: (0332) 24-93-92, <https://orcid.org/0000-0001-8134-2691>

Марчук Ростислав Петрович психолог, гештальт-терапевт, м. Луцьк, тел.: (095)547-28-80, <https://orcid.org/0009-0007-3574-5730>

СМИСЛОВИЙ КОНФЛІКТ МОЛОДОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ДОВІРА, ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ГІДНІСТЬ

Анотація. Стаття присвячена бібліографічному дослідженню молодіжного феномену та емпіричному обґрунтуванню вияву смислових конфліктів молодих людей під час війни в Україні. Окреслено специфічну проблемність переходу юнацького віку у зрілість в умовах війни; простір і час юнацького періоду контекстуалізовано у «молодість», а розгляд внутрішніх протиріч у переживанні довіри до себе, до інших і до світу, ідентичності та гідності молодих людей у «смислові конфлікти». Проаналізовано базові теорії періодизації; виокремлено нормативні форми групової поведінки як когорти людей з близьким життєвим досвідом; зазначено, що війна зумовлює специфічну трансформацію мотивів, цінностей, світогляду молодих людей; наголошено, що феномен молодості визначається високим рівнем емоційної пластичності та поведінкової активності.

Теоретична експлікація проблеми зосереджена на базових позиціях соціалізації молоді в ознаках: відкриття Я, побудови життєвого плану і входження в різні сфери життя; значення раннього впливу сім'ї на формування норм і цінностей, мікросоціальної довіри, моральної гідності та ідентичності молодої людини; соціальної типології особистості. На основі теоретичного аналізу розроблено програму емпіричного вивчення смислової сфери як психологічного альянсу мікросоціальної довіри, ідентичності та гідності молодих людей та визначення ймовірних конфліктних позицій молодості під час війни. На вибірці студентів (n=162) проведено опитування із використанням адаптованих психодіагностичних методик. За допомогою методів математичної статистики встановлено симптомокомплекс особистісно-поведінкових характеристик молодих людей із вираженою довірою до себе, ціннісно-ідентифікаційними показниками самоподолання, збереження та відкритості змінам та гідною позицією вираженого почуття обов'язку. Узагальнено цю характеристику молодих людей як «гідно-впевнена молодість».

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 7(41) 2024

Конфліктним аспектом смислової організації можна вважати відсутність довіри до людей та світу та відсутність позитивного зв'язку із показниками особистісної зрілості та ціннісно-ідентифікаційними індикаторами їх морально-духовної позиції. У завершенні зазначено, що молоді українці продемонстрували високий психологічний ресурс гідно вистояти в цій війні.

Ключові слова: довіра, ідентичність, гідність, смислова сфера, конфлікт, молодість, гідно-впевнена молодість.

Virna Zhanna Petrivna Doctor of Psychology, Professor, Professor of the Department of Pedagogical and Age Psychology, Lesya Ukrainka Volyn National University, Ave. Voli 13, Lutsk, 43025, tel.: (0332) 24-93-92, <https://orcid.org/0000-0001-8134-2691>

Marchuk Rostislav Petrovich psychologist, gestalt therapist, Lutsk, tel.: (095)547-28-80, <https://orcid.org/0009-0007-3574-5730>

THE SEMANTIC CONFLICT OF YOUTH DURING THE WAR: TRUST, IDENTITY AND DIGNITY

Abstract. The article is devoted to the bibliographic study of the youth phenomenon and the empirical substantiation of the manifestation of semantic conflicts of young people during the war in Ukraine. The specific problem of the transition of adolescence to maturity in the conditions of war is outlined; The space and time of adolescence are contextualized into "youth", and the consideration of internal contradictions in the experience of trust in oneself, in others and in the world, identity and dignity of young people in "semantic conflicts". The basic theories of periodization are analysed; normative forms of group behavior as cohorts of people with close life experience are allocated; It is noted that the war causes a specific transformation of motives, values, and worldview of young people; It is emphasized that the phenomenon of youth is determined by a high level of emotional plasticity and behavioral activity.

The theoretical explication of the problem is focused on the basic positions of socialization of young people in the following features: opening the self, building a life plan and entering various spheres of life; the importance of the early influence of the family on the formation of norms and values, microsocial trust, moral dignity and identity of a young person; social typology of personality. On the basis of theoretical analysis, a program of empirical study of the semantic sphere as a psychological alliance of microsocial trust, identity and dignity of young people and the determination of probable conflict positions of youth during the war has been developed. A survey was conducted on a sample of students (n=162) using adapted psychodiagnostics techniques. With the help of the methods of mathematical statistics, a symptom complex of personal and behavioral characteristics of young

people with expressed self-confidence, value-identification indicators of self-overcoming, preservation and openness to change and a dignified position of a pronounced sense of duty was established. This characteristic of young people is generalized as "dignified -confident youth". A conflicting aspect of the semantic organization can be considered the lack of trust in people and the world and the lack of a positive connection with indicators of personal maturity and value-identifying indicators of their moral and spiritual position. In conclusion, it is noted that young Ukrainians have demonstrated a high psychological resource to withstand this war with dignity.

Keywords: trust, identity, dignity, semantic sphere, conflict, youth, dignified-confident youth.

Постановка проблеми. Контекст вивчення вікового періоду молодості є вкрай актуальним в сучасних умовах українського буття. Війна актуалізувала смислові конфлікти молодих людей і загострила особистісні резерви усвідомлення екзистенціальних цінностей. Усе частіше, працюючи із студентами, можна помітити, що під впливом війни змінюється соціальна конструкція молодої людини [1-4]. І, в першу чергу, під особливий вплив підпадає смислова сфера. Розуміючи усю значущість таких смислових змін молодих людей, вкрай актуальним є фіксація психологічних координат їх смислової реальності з метою вирішення їх внутрішніх конфліктів, пов'язаних із виробленням ставлення довіри до себе, до інших та до світу, адекватної ідентичності та моральної гідності. Тобто це такий період в розвитку людини, коли збільшується вплив ненормативних факторів та підвищується значення макросистеми людського буття. Успішне самовизначення молодої людини свідчить про набуття нею соціальної зрілості. Навіть у мирний час таке психологічне навантаження на молоду людину є дуже інтенсивним, а умови війни тільки посилюють складність цього процесу.

Тому, охоплюючи проблему юнацького віку в межах його специфічної проблемності щодо переходу у зрілість в умовах війни, контекстуалізуємо простір і час цього періоду у «молодість», а розгляд внутрішніх протиріч у переживанні довіри до себе, до інших і досвіту, ідентичності та гідності молодих людей у «смислові конфлікти».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж великої кількості досліджень, присвячених вивченню юнацького віку, в контексті презентованого матеріалу, хотілося б зупинитися на позиції П. Балтеса, який стверджував, що кожен віковий період має свої цілі, задачі та шляхи розвитку, підпадає під вплив середовища і володіє специфічною чутливістю до біологічних, середовищних та культурних факторів. Якщо дитинство і старість є залежними від біологічних впливів, то юність і дорослість є періодами, коли основним джерелом розвитку є оточуюче середовище, культура, освіта. А успішним результатом переходу на наступну стадію розвитку буде встановлення певного

рівня міжіндивідуальної та інтроіндивідуальної пластичності, підвищення адаптаційної функції [5].

Також для нас дуже важливо згадати всевіковий підхід П. Балтеса, який вважав, що особливості особистої біографії та історичних подій змінюють траєкторію розвитку, тому неможливо виокремити нормативні моменти життя, а краще говорити про так звані когорти – людей одного віку, які до того ж мають близький життєвий досвід. У нас є усі підстави вважати, що війна змінить досвід молодого покоління, і колись на превеликий жаль ми будемо говорити про «молодь війни» чи то «воєнну молодість».

Щодо попередніх досліджень в межах вікової психології, то фактично у більшості праць українських психологів, починаючи з досліджень Харківської психологічної школи, ставилося питання пошуку закономірностей, рушійних сил і факторів повноцінного входження людини в суспільство [6; 7]. Складність полягає в тому, що людина є складною багатофункціональною системою, а її життя є варіативним і динамічним явищем. Е. Еріксон, вирішуючи питання детермінації розвитку людини створив епігенетичну теорію, в якій деталізував конфліктний зміст кожної стадії розвитку та шляхи виходу з конфлікту [8]. Однак суттєве доповнення в знаннях про детермінацію розвитку людини зробила теорія ймовірнісного епігенезу Г. Готліба, де розкривається взаємозв'язок між ендогенними та екзогенними факторами на чотирьох рівнях (генетична активність, активність нейронів, поведінка та середовище). Автор зазначає, що процес розвитку складний і нелінійний, і усі фактори взаємопов'язані між собою, тому передбачити результат розвитку в реальному житті неможливо; він носить імовірнісний характер, так як кожен окремий випадок має свої терміни і періоди впливу різних факторів; і, загалом будь-які зразки поведінки породжуються не генетикою або середовищем, а відносинами між ними [9].

В контексті пропонованого матеріалу цінними є доробки О. Робінсона, який стверджує, що вікові переходи є періодами трансформації внутрішніх мотивів, цінностей, елементів світогляду, вихід з яких завжди знаменується позитивними трансформаціями. Говорячи про детермінанти людського розвитку, автор наполягає на підвищенні уваги до індивідуального перебігу життя. Оскільки, крім нормативних криз, людину протягом свого життя супроводжує величезна кількість випадкових криз, які, в свою чергу, можуть змінити траєкторію розвитку особистості [10]. Неможливо не згадати й загальну теорію систем Л. фон Берталанфі, яка справила неоціненний вплив на сучасні області наук про розвиток, в тому числі й на психологію розвитку. В рамках теорії систем людина не є елементом системи, вона стає відкритою системою, яка має зворотний зв'язок з навколишнім світом. Автор наполягає, що людина – це складна відкрита біологічна система, яка постійно взаємодіє з навколишнім середовищем. Особливості навколишнього середовища впливають на людину, але самі вони постійно схильні до змін від людської

діяльності [11]. В цей спектр аналізу добре вписується біоекологічна теорія У. Бронфенбреннера, в якій автор розглядає розвиток людини як динамічний процес, який спочатку визначається генетикою, але розгортається в результаті взаємодії з близьким оточенням; він вказує на те, що людина опиняється в певному середовищі, що має розвиваючий ефект, але з часом сама людина починає змінюватися і розвивати оточення [12].

Загалом у цьому контексті в психології можна зустріти багато доробок і діалогів в класичних працях Е. Шпрангера, Д. Віннікота, А. Фройд, З. Баумана, П. Бергера і Т. Лукмана тощо, які є потужним вступом у розгляд психологічної та соціальної формації молоді під час війни.

Без сумніву війна впливає на індивідуальний перебіг життя і особливо чутливими до таких екстремальних умов є молоді люди, які протистоять цій ситуації і тим самим заслуговують уваги як з боку повсякденної психологічної підтримки, так й з боку академічних досліджень їх конфліктної смислової реальності.

Метою статті є бібліографічне дослідження молодіжного феномену та емпіричне обґрунтування вияву смислових конфліктів молоді людини під час війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розпочинаючи теоретичний екскурс у заявлену проблему, відразу зосередимо увагу на базових позиціях соціалізації молоді, і окреслимо специфіку конфліктного соціально-психологічного розвитку під час війни.

Передусім, зазначимо основні пункти аналізу феномену молодості, які є узагальненням попередніх доробків психологів і презентовані у філософській доктрині Е. Шпрангера: *I – відкриття Я; II – поступове встановлення життєвого плану*, що вважається важливим, а також його роль у проектуванні Я в майбутнє, що виявляється за допомогою фантазії; і *III – включення молодих людей в різні сфери суспільного життя*, в яких вони використовують закладену в них систему цінностей в процесі індивідуалізації [13].

Так *відкриття Я* являє собою первинний досвід досягнення індивідуалізації, і саме в цей момент виникає конфлікт з приводу вибору «справжнього Я» серед безлічі «Я», присутніх в індивіді. Тим часом, *поступове встановлення життєвого плану* – це тенденція продовжувати щось поза собою, проєкція «Я» в майбутнє, що в цей момент відбувається з самоствердженням, рухом до інтеграції особистого життя. І, нарешті, *входження в різні сфери життя* координує установки суб'єкта і соціальні відносини. Кажучи іншими словами, молодь мріє про ролі, які вона могла б зіграти в майбутньому, в тому числі про свій вибір та про своє значення в соціумі. З цієї точки зору молодь в сучасній культурі розвивається в різних соціальних контекстах, які вказують на відмінності в соціальній стратифікації. Виходить так, що молодь якби живе в цей період з тривогою соціальної участі, яку вона повинна вирішити.

В економічному сенсі молоді люди залучаються до професійного навчання або шукають роботу. А з точки зору моралі, яка керує звичаями сучасного суспільства, вони відчують себе частиною міжнародної когортної культури, у якій упорядковуються цінності історичного і культурного порядку (цінності істини, корисності, краси, любові, влади та релігії). Ось чому в теорії Е. Шпрангера визначено шість типів культурних особистостей – теоретичні, економічні, естетичні, соціальні, політичні та релігійні. А ось в період молодості в теорії Е. Шпрангера виокремлено вісім типів: 1) молода людина, яка стурбована фізичним здоров'ям, життєвою силою і прагненням до влади; 2) ентузіастично-естетичний тип, з щасливим і позитивним ставленням до життя; 3) теоретичний мислитель, який розмірковує над сенсом людського існування; 4) активна особистість, зацікавлена в прогресі та успіху; 5) авантюрний тип, спраглий слави; 6) альтруїстична і соціальна особистість; 7) захоплений мораліст, захисник своїх непохитних принципів; 8) релігійний тип [13].

Типологія особистості молодості на пряму пов'язана із дитинством, і в перші чергу, з сім'єю, яка відповідає за забезпечення виживання людського виду та забезпечує необхідний догляд за дитиною. Норми і цінності, впроваджені в сімейне життя, зберігаються протягом усього життя індивіда, та слугують основою для прийняття рішень і установок, які стають необхідними протягом усього дорослого життя. Сім'я є осередком допомоги в переживанні життєвих криз на кожному з вікових етапів, і в період молодості так само відіграє роль психологічного амортизатора при обговоренні молодими людьми сімейних цінностей та правил, переживанні різноманітних проблем щодо професійної реалізації, рефлексивних трансформацій чи то переосмислення майбутнього. Зазвичай індивід переживає трансформації цієї фази через спільну дію внутрішніх і зовнішніх факторів, що передбачає організацію комплексу ідентичності у цінностях і смислах. Мусимо зазначити, що в сучасних умовах глобалізації суспільства слід враховувати вплив технологій у мережевій комунікації, і, зокрема інформаційну довіру можна розглядати як виховну проекцію особистості [18]. За будь-яких умов цілісна особистість молодої людини є володарем розуму, совісті та гідності.

Ідентичність є соціальним продуктом, який є результатом взаємного впливу між індивідом і соціальним контекстом, і вміщує такі виміри, як ролі (вчитель, лікар, журналіст), соціальні відносини (підтримка, дружба, кохання) та групові ознаки ідентичності (клас, покоління, когорта). Зазвичай ідентичність відповідає колективній конфігурації в міру ускладнення і підтримки суспільства, «... вона підживлює ілюзію приналежності, підкреслює фрустрацію від відчуження і посилює прагнення до досягнення неймовірного люди різні, але однакові; відокремлені, але нерозлучні; незалежні, але єдині» [16, С. 16].

Конструювання особистості молодої людини має бути безпосередньо пов'язане з його довірою до себе, до інших та до світу. Переважно йдеться про так звану мікросоціальну довіру, яка спричинює ефект гармонійних відносин

з суспільством та безпосереднім оточенням людини, тим самим спряючи її психологічному благополуччю. Мікросоціальна довіра є виразною ознакою суб'єктності особистості тобто вона декларує міру соціальної активності та індивідуальної креативності щодо власного життя людини [19]. Мікросоціальна довіра закладена в основу взаємодопомоги та співпраці людей, а саме вона виражає: готовність довіряти тим, хто безпосередньо знаходиться в оточенні; готовність довіряти іншим людям; позитивність громадянської ідентичності особистості; толерантність до етнічного різноманіття; готовність брати участь в діяльності різноманітних соціальних інститутів.

Психологічний конструкт гідності часто в науковому сприйнятті є тим «категоричним імперативом» (за Кантом), який визнає автономію людини у її моральному виборі. Гідність зобов'язує людину до моральних вчинків і водночас коригує всю систему відносин, в яку вона вступає. На думку Н. Грищенко, експлікація гідності через самовідчуття, самооцінку найбільш повно розкриває і її моральний потенціал, який виявляється в системі відносин «Я – Інший» [20]. Людина усвідомлює свою гідність лише в тому випадку, коли вона має повагу інших, і тим самим формує моральні вимоги до себе.

З огляду проведеного аналізу проблеми, можемо констатувати, що комплекс мікросоціальної довіри, ідентичності і гідності складає основу смислової сфери молоді людини. І ми переконані, що в межах умов війни, феномен молодості набуває особливих трансформацій. Війна викликає почуття безпорадності, гніву, образи, агресивності, і молода людина окрім вікових кризових переживань, потрапляє у вір нестабільності і небезпеки на усіх її щаблях. Як показують останні дослідження, молоді люди намагаються не відчувати себе виключеними із суспільства через війну, вони навпаки посилюють зв'язки в групових відносинах, і тим самим блокують відчуження та створюють власний кодекс норм і гідності поведінки [21-23].

Проведений теоретичний аналіз склав основу для розробки емпіричної програми вивчення смислової сфери як психологічного альянсу мікросоціальної довіри, ідентичності та гідності молодих людей та визначення ймовірних конфліктних позицій молодості під час війни.

Для емпіричного підтвердження сформульованих нами теоретичних положень та визначення правомірності використання запропонованих діагностичних засобів було проведено дослідження на вибірці студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки, які взяли участь в опитуванні за допомогою панелі он-лайн (n=162). Опитуванні були проінформовані щодо правил проведення дослідження із дотриманням базових принципів анонімності, зворотного зв'язку та добровільності. Під час формування вибіркової сукупності було дотримано вимог до її змістовності та еквівалентності. Виконання вимог критерію змістовності вибірки досягалося шляхом підбору вибірки, що відповідала предмету дослідження. Слідування критерію еквівалентності виражалося у нормальному розподілі емпіричних даних, отриманих з усієї вибірки.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 7(41) 2024

Серед діагностичних методик використовувалися: методика вимірювання цінностей Ш. Шварца (портретний ціннісний опитувальник, PVQ-R) [24], методика довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе [25] та тест-опитувальник особистісної зрілості [26]. При обробці результатів опитування використано: аналіз середньогрупового розподілу показників та кореляційний аналіз для встановлення взаємозв'язку між діагностованими показниками.

Психологічний профіль ціннісних орієнтацій студентів, визначений за допомогою методики вимірювання цінностей Ш. Шварца (портретний ціннісний опитувальник, PVQ-R), показав домінуючі позиції таких ціннісних орієнтацій як «особиста безпека», «турбота про інших» та «турбота про природу»; також вираженими ціннісними орієнтаціями можна вважати такі як «самостійність думки», «прагнення до досягнення», «збереження репутації», «суспільна безпека», «толерантність» та «почуття обов'язку». Специфіка використання цієї методики полягає в тому, що за її допомогою можна говорити не тільки про координати ціннісних орієнтацій, але й про особливості національної, громадянської і особистісної ідентичності, адже культурні цінності визначають способи, якими різні суспільства вирішують базові проблеми ідентичності. І у нашому випадку чітко прослідковується ціннісний сенс у соціальних відносинах молодих людей, в ідентифікації з групою та прагненні до групових цілей; у дотриманні соціально відповідальної поведінки через турботу і допомогу іншим, рівність, соціальну справедливість та чесність; у регуляції ставлення людей до свого природного й соціального оточення засобом вираженого самоствердження для того, щоб змінити природне й соціальне середовище (рис. 1).

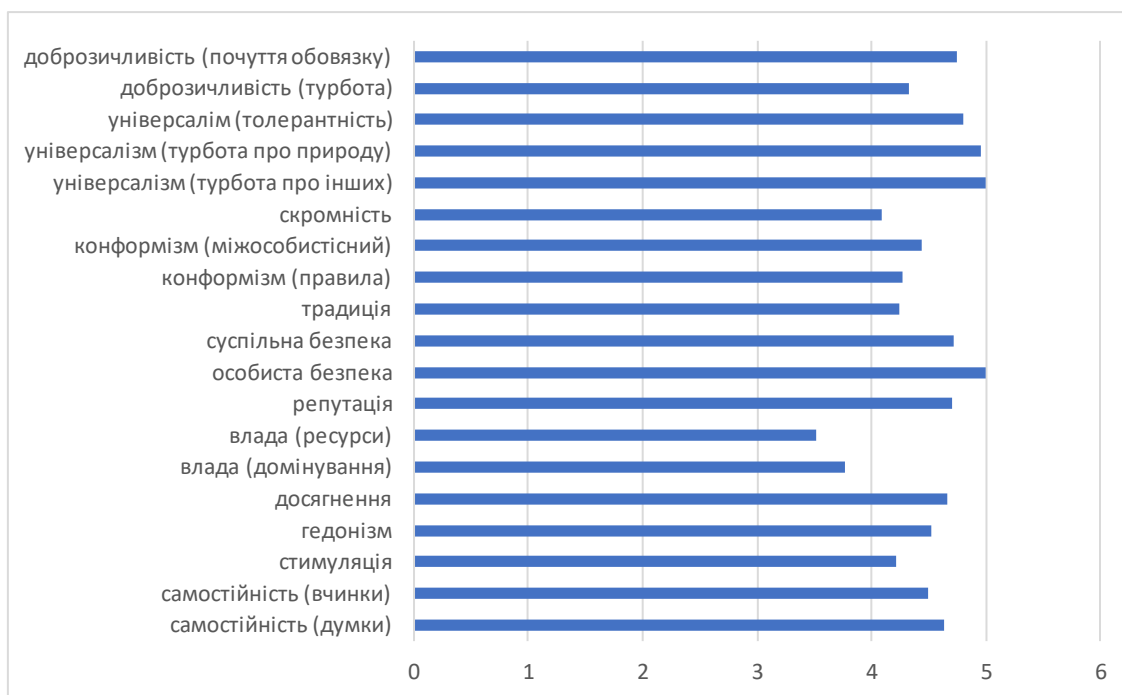

Рис. 1. Середньогруповий розподіл показників ціннісних орієнтацій респондентів

Середньогруповий профіль ціннісних орієнтацій студентів показав виражені ціннісні орієнтації особистої безпеки, турботи про інших, турботи про природу, толерантності та почуття обов'язку. Саме ці показники є визначальними у високих показниках *самоподолання* (скромність + турбота про інших + турбота про природу + толерантність + турбота + почуття обов'язку) та *збереження* (репутація + особиста безпека + суспільна безпека + традиція + дотримання правил + міжособистісний конформізм) як узагальнених ціннісних тенденцій молодих людей (рис. 2).

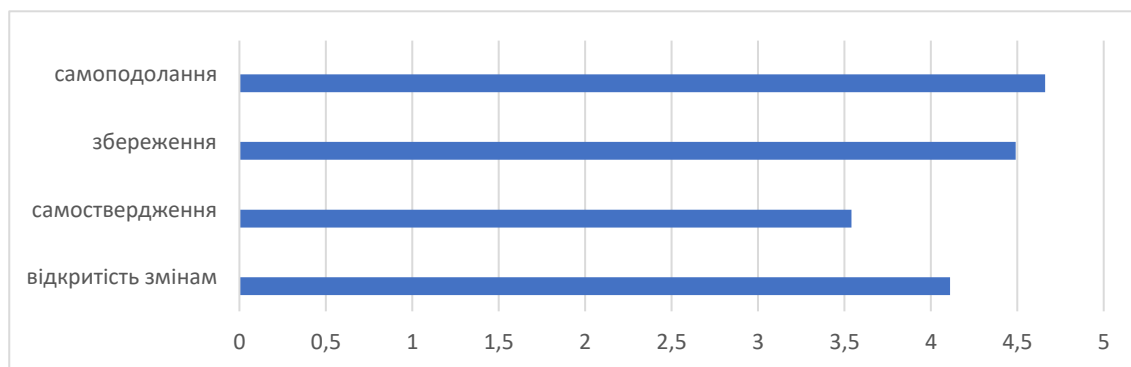

Рис. 2. Середньогруповий розподіл показників базових вимірів ціннісних орієнтацій респондентів

Подальша діагностична робота стосувалася вивчення довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе за допомогою однойменної методики в адаптації адаптація В. Петренко і О. Савченко. Середньогруповий розподіл показників за шкалами представлений на рис. 3.

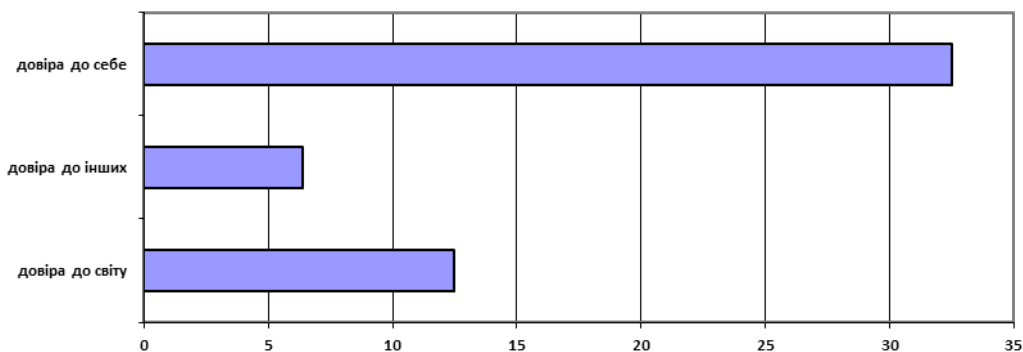

Рис. 3. Середньогруповий розподіл показників мікросоціальної довіри респондентів

Отримані результати демонструють виражену (високий рівень) довіру молодих людей до себе, що свідчать про те, що молода людина довіряє своїм відчуттям, переживанням, пам'яті і логічним висновкам. Ці студенти переконані у власній компетентності, вірять в свої власні сили, значимість та цінність. Середній рівень вияву довіри отримали показники довіри до інших

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 7(41) 2024

та довіри до світу, що може бути зумовлено загальною тенденцією негативного ставлення до війни в країні.

За результатами тест-опитувальника особистісної зрілості, який орієнтований на визначення показників мотивації досягнень, ставлення до свого «Я», сформованого почуття громадського обов'язку та життєвої установки та здатності до психологічної близькості з іншою людиною, нами отримано такий середньогруповий розподіл, де домінуючу позицію займають показники мотивації досягнень та почуття обов'язку (рис. 4).

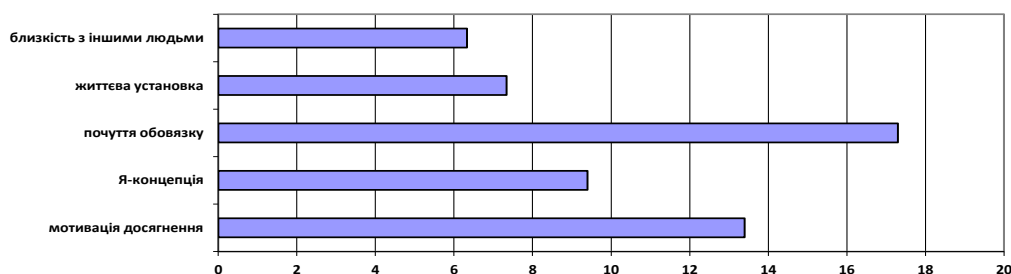

Рис. 4. Середньогруповий розподіл показників особистісної зрілості респондентів

Ознаками прояву мотивації досягнень та почуття обов'язку цих студентів є розвинута самооцінка власних можливостей і постійне прагнення до самовдосконалення; ознаками прояву почуття обов'язку є сформована громадянська позиція щодо життя у суспільстві.

Після застосування кореляційного аналізу (r-Пірсона) встановлено статистично значущі зв'язки між діагностованими показниками (рис. 5).

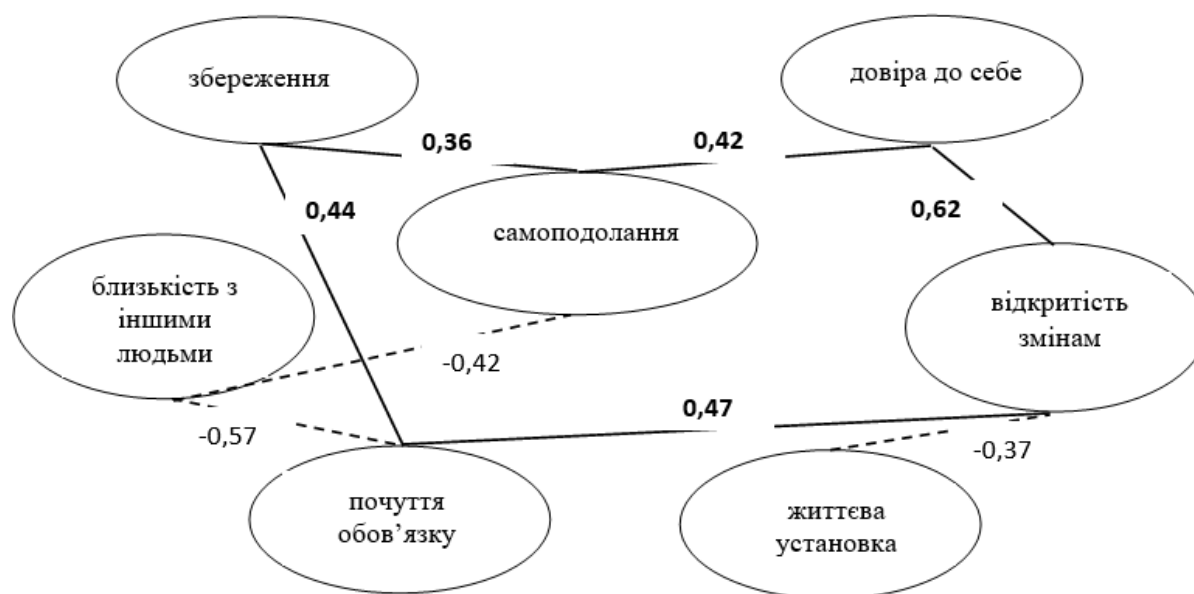

Рис. 5. Схема інтеркореляційних зв'язків між діагностованими показниками

Комплекс інтеркореляційних зв'язків демонструє симптомокомплекс особистісно-поведінкових характеристик молодих людей із вираженою довірою до себе, що свідчить про те, що людина довіряє своїм почуттям, переживанням, пам'яті і логічним висновкам; вони впевнені у власних силах і компетентності, що створює відчуття захисту і безпеки, що підтверджується їх підкріпленням такими ціннісно-ідентифікаційними показниками як самопоходання (скромність, турбота про інших, турбота про природу, толерантність і почуття обов'язку), збереження (репутація, особиста безпека, суспільна безпека, традиція, дотримання правил, міжособистісний конформізм) і відкритість змінам (самостійність думки і вчинків, стимуляція і гедонізм); ознаки соціальної зрілості визначають гідну позицію вираженого почуття обов'язку, що проявляється у сформованій громадянській позиції щодо життя у суспільстві. Конфліктним аспектом смислової організації можна вважати відсутність довіри до людей та світу та відсутність позитивного зв'язку із показниками особистісної зрілості та ціннісно-ідентифікаційними індикаторами їх морально-духовної позиції.

Загалом смисловий конструкт у поєднанні показників мікросоціальної довіри, ідентичності та гідності демонструє високий рівень особистісно-поведінкової стійкості, адже умови війни сприяють формуванню протилежних особистісно-моральних установок, сповнених насилля і вбивств. Тому приємно констатувати, що сучасна молодь сповнена сили і довіри до себе, ціннісно-ідентифікаційний кодекс їх поведінки орієнтований на подолання труднощів, а психосоціально-духовна витривалість насичена почуттям обов'язку. Тому є усі підстави говорити, що у майбутньому є велика ймовірність характеристики молодіжного феномену під час війни як *«гідно-впевнена молодість»*.

Розмірковуючи над отриманими результатами, мусимо констатувати, що в подібних дослідженнях повинен бути врахованим індивідуальний підхід до кожного учасника, його тривалість і досвід переживання травматичних подій війни. Адже конструкти смислової сфери не є чітко структурованими характеристиками, вони проявляються в психічних уявленнях, і вбудовуються в структуру особистості разом із біографічним досвідом.

Так як смислові конструкти є основою формування соціальних груп, то подібні дослідження формують смислові категорії та цінності у «свого часу». В умовах постійної втрати і спустошення гуманітарних цінностей під час війни, суспільство не може впевнено передавати новим поколінням свої морально-духовні норми, які до недавнього часу вважалися незмінними соціальними елементами. І саме в цей момент важливо, щоб молодь, яка опинилася в колі суперечливих смислових орієнтирів, змогла відповідально взяти на себе рішення пережити воєнно-історичну кризу в реальному часі, не зруйнувати смислове минуле і вибудувати смислове поле повноцінної реалізації в майбутньому. Молоді українці продемонстрували високий психологічний ресурс гідно вистояти в цій війні.

Висновки. У завершенні презентованого матеріалу, можемо висувати, що нам вдалося досягти поставленої мети і на теоретико-емпіричному рівні експлікувати смислову сферу молодих людей під час війни в Україні та визначити конфліктні аспекти в функціонуванні психологічного комплексу мікросоціальної довіри, ідентичності та гідності. Незважаючи на те, що сам по собі молодіжний феномен є конфліктним в силу двоїстості поглядів і почуттів та різноманітних афективних і поведінкових дисбалансів, презентований емпіричний фрагмент на вибірці студентів, показав, що основний смисловий конфлікт прихований у відсутності довіри до інших та світу, які визначають діалектику ціннісно-ідентифікаційних та особистісно-поведінкових виборів.

Проведене дослідження розкриває широкий спектр прикладних досліджень смислової сфери молоді, що суттєво буде доповнювати методологію вивчення психологічного травмування війною та визначати практичні орієнтири післявоєнного відновлення.

Література:

1. Вірна Ж.П., Іванашко О.Є. Готовність до змін як проспективний конструкт подолання кар'єрного хаосу студентської молоді під час війни в Україні. *Габітус*. (57). 2024. С. 85-91; режим доступу : <http://habitus.od.ua/57-2024> ; <https://doi.org/10.32782/2663-5208>
2. Virna Zh., Lazko A.M., Volkov K.M. Prosocial stress resistance trends of Ukrainian students under the martial law. *Youth Voice Journal*. (14). 2024. P. 2056-2969 ; <https://www.rj4allpublications.com/product/prosocial-stress-resistance-trends/>
3. Virna Zh., Ivanashko O., Lysenko S. Value coordinates of students resilience under martial law in Ukraine. *Educere Et Educare*. 19(49). 2024. P. 60-85 ; <https://doi.org/10.48075/educare.v19i49.33276>
4. Virna Zh., Marchuk R. Axiology of Monetary Attitudes of Ukrainian Youth under martial law. *Contemporary Transformations of Social Development: New Challenges and Perspectives: International collective monograph*. Toledo. Chernihiv : REICST. 2024. P. 356-367 ; <https://doi.org/10.54929/monograph-06-2024>;
5. Baltes P.B. Theoretical propositions of life-span developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*. 23(5). 1987. P. 611–626. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.23.5.611>
6. Скрипченко О.В., Лисянська Т.М., Скрипченко Л.О. Довідник з педагогіки і психології. Київ, 2010. 93 с.
7. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці. Одеса: Букаєв В.В., 2009. 575 с.
8. Erikson E.H. Identity, youth and crisis. New York : Norton & Company, Inc; 1971. 368p.
9. Gottlieb G. Normally occurring environmental and behavioral influences on gene activity: From central dogma to probabilistic epigenesis. *Psychological Review*. 105(4). 1998. 792–802. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.105.4.792-802>
10. Robinson O. Developmental crisis in early adulthood: a composite qualitative analysis. Thesis for the degree of Doctor of Philosophy. London, 2008.
11. Bertalanffy L. General System Theory, Foundations, Development, Applications. New York: George Braziler Inc. 1969 ; https://monoskop.org/File:Von_Bertalanffy_Ludwig_General_System_Theory_1968.pdf
12. Bronfenbrenner U. The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979. 349 p.

13. Spranger E. *Psicologia da juventude*. Rio de Janeiro: Bloch. 1970.
14. Winnicott, D. W. *Privação e delinquência*. São Paulo: Martins Fontes. 1987.
15. Freud A. *Adolescence. Psychoanalytic study of the child*. (13). 1958. 255–278.
16. Bauman, Z. *Identidade: entrevista a Benedetto Vecchi*. Rio de Janeiro: Jorge Zahar. 2005.
17. Berger P.L., Luckmann T. *Modernidade, pluralismo e crise de sentido: a orientação do homem moderno*. Petrópolis: Vozes. 2004.
18. Вірна Ж.П. Інформаційна довіра до влади як виховна проєкція в умовах війни. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2 (3). 2023. 14-22 ; <https://isg-journal.com/isjel/issue/view/36>
19. Вірна Ж.П. Мікросоціальна довіра у структурно-функціональній організації соціально-психологічного капіталу людини. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології : матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 93-96 ; <https://doi.org/10.36059/978-966-397-380-7-27> ;
20. Грищенко Н.В. Гідність як головний принцип індивідуального морального самовизначення працівника поліції. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків, 2020. 238-241 ; https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_03_2020/pdf/73.pdf
21. Вінков В. Українці в умовах війни: особливості переживання загроз і наслідків для ідентичності. *Психологічні перспективи*. (43). 2024. 25-47. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2024-43-vin>
22. Злівков В.Л., Лукомська С.О. Соціальна та особиста військова ідентичність українців в умовах війни. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. (3). 2023. 28-34 ; <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2023-3-4>
23. Кириченко В.В. Особливості копінг-стратегій молоді та дорослих в умовах війни (на матеріалі досліджених у північно-західному регіоні України). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. (2). 2023. 19-24 ; <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2023-2-3>
24. Остапенко І.В. Стратегії та технології активізації самоідентифікування молоді. Київ : Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. 2018. 113с.
25. Савченко О.В., Петренко В.В., Тімакова А.В. Методика довіри/недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе (А. Купрейченко): україномовна адаптація, валідизація та стандартизація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. (5). 2022. 16-22. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.5.3>
26. Коцан І.Я., Ложкін Г.В., Мушкевич М.І. *Психологія здоров'я людини*. Луцьк: Вежа-Друк. 2018. 316 с.

References:

1. Virna Zh.P., Ivanashko O.E. (2024). Gotovnist do zmin yak prospektivniy konstrukt podolannya kar'Ernogo haosu studentskoyi molodi pid chas viyni v Ukrayini [Readiness for Change as a Prospective Construct for Overcoming the Career Chaos of Student Youth during the War in Ukraine]. *Habitus – Habitus*, (57), 85-91 ; режим доступу : <http://habitus.od.ua/57-2024>; <https://doi.org/10.32782/2663-5208> [in Ukrainian].
2. Virna Zh., Lazko A.M., Volkov K.M. (2024). Prosocial stress resistance trends of Ukrainian students under the martial law. *Youth Voice Journal*, (14), 2056-2969 ; <https://www.rj4allpublications.com/product/prosocial-stress-resistance-trends/> [in English].
3. Virna Zh., Ivanashko O., Lysenko S. (2024). Value coordinates of students resilience under martial law in Ukraine. *Educere Et Educare*, 19(49), 60-85 ; <https://doi.org/10.48075/educare.v19i49.33276> [in English].

4. Virna Zh., Marchuk R. (2024). Axiology of Monetary Attitudes of Ukrainian Youth under martial law. *Contemporary Transformations of Social Development: New Challenges and Perspectives*: International collective monograph. Toledo. Chernihiv : REICST. 356-367; <https://doi.org/10.54929/monograph-06-2024> [in English].
5. Baltes P.B. (1987). Theoretical propositions of life-span developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*, 23(5), 611–626. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.23.5.611> [in English].
6. Skripchenko O.V., Lisyanska T.M., Skripchenko L.O. (2010). Dovidnik z pedagogiki i psihologiyi [Handbook of Pedagogy and Psychology]. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Ribalka V.V. (2009). Teoriyi osobistosti u vitchiznyaniy psihologiyi ta pedagogitsi. [Personality Theories in National Psychology and Pedagogy]. Odesa: Bukaev V.V. [in Ukrainian].
8. Erikson E.H. (1971). Identity, youth and crisis. New York : Norton & Company [in English].
9. Gottlieb G. (1998). Normally occurring environmental and behavioral influences on gene activity: From central dogma to probabilistic epigenesis. *Psychological Review*. 105(4). 792–802. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.105.4.792-802> [in English].
10. Robinson O. (2008). Developmental crisis in early adulthood: a composite qualitative analysis. Thesis for the degree of Doctor of Philosophy. London [in English].
11. Bertalanffy L. (1969). General System Theory, Foundations, Development, Applications. New York: George Braziler ; https://monoskop.org/File:Von_Bertalanffy_Ludwig_General_System_Theory_1968.pdf [in English].
12. Bronfenbrenner U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press [in English].
13. Spranger E. (1970). Psicologia da juventude [Youth psychology]. Rio de Janeiro: Bloch. [in Portuguese]
14. Winnicott, D.W. (1987). Privação e delinquência [Deprivation and delinquency]. São Paulo: Martins Fontes [in Portuguese].
15. Freud A. (1958). Adolescence. *Psychoanalytic study of the child*. (13), 255–278. [in English].
16. Bauman, Z. (2005). Identidade: entrevista a Benedetto Vecchi [Identidade: interview with Benedetto Vecchi]. Rio de Janeiro: Jorge Zahar [in Portuguese].
17. Berger P.L., Luckmann T. (2004). Modernidade, pluralismo e crise de sentido: a orientação do homem moderno [Modernity, pluralism and crisis of meaning: the orientation of modern man]. Petrópolis: Vozes. [in Portuguese]
18. Virna Zh.P. (2023). Informatsiyna dovira do vladi yak viovna proektsiya v umovah viyni [Information trust in the authorities as an educational projection in the conditions of war]. *Міжнародний журнал з освіти та психолінгвістики – International Science Journal of Education & Linguistics*. 2 (3). 14-22 ; <https://isg-journal.com/isjel/issue/view/36> [in Ukrainian].
19. Virna Zh.P. (2024). Mikrosotsialna dovira u strukturno-funktsionalniy organizatsiyi sotsialno-psihologichnogo kapitalu lyudini [Microsocial Trust in the Structural and Functional Organization of Human Social and Psychological Capital]. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології : матеріали міжнародної науково-практичної конференції – Innovative Scientific Research in the Field of Pedagogy and Psychology: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. Lviv – Torun : Liha-Pres. 93-96 ; <https://doi.org/10.36059/978-966-397-380-7-27> ; [in Ukrainian].
20. Grischenko N.V. (2020). Gidnist yak golovniy printsip Individualnogo moralnogo samoviznachennya pratsivnika politsiyi [Dignity as the main principle of individual moral self-determination of a police officer]. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України – Psychological and Pedagogical Problems of Professional Education and Patriotic Education of the Personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine*. Kharkiv, 238-241 ; https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_03_2020/pdf/73.pdf [in Ukrainian].

21. Vinkov V. (2024). Ukrayintsi v umovah viyni: osoblivosti perezhivannya zagroz I naslidkiv dlya Identichnosti [Ukrainians in the Conditions of War: Peculiarities of Experiencing Threats and Consequences for Identity] *Психологічні перспективи – Psychological perspectives*. (43). 25-47. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2024-43-vin> [in Ukrainian].

22. Zlivkov V.L., Lukomska S.O. (2023). Sotsialna ta osobista viyskova Identichnist ukrayintsi v umovah viyni [Social and personal military identity of Ukrainians during the war]. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки» – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Psychological Sciences"*. (3), 28-34 ; <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2023-3-4>[in Ukrainian].

23. Kirichenko V.V. (2023). Osoblivosti koping-strategiy molodi ta doroslih v umovah viyni (na materiali doslidzhenih u pivnichno-zahidnomu regioni Ukrayini) [Features of coping strategies of youth and adults in the conditions of war (based on the material studied in the north-western region of Ukraine)]. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки» – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Psychological Sciences"*, (2), 19-24 ; <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2023-2-3>[in Ukrainian].

24. Ostapenko I.V. (2018). Strategiyi ta tehnologiyi aktivizatsiyi samoidentifikuvannya molodi [Strategies and Technologies of Activating Youth Self-Identification]. Kyiv : Natsionalna akademiya pedagogichnih nauk Ukrayini, Institut sotsialnoyi ta politichnoyi psihologiyi [in Ukrainian].

25. Savchenko O.V., Petrenko V.V., Timakova A.V. (2022). Metodika doviri/nedoviri osobistosti do svitu, do inshih lyudey, do sebe: ukrayinomovna adaptatsiya, validizatsiya ta standartazatsiya [Methods of trusting/distrusting the individual to the world, to other people, to oneself: Ukrainian-language adaptation, validation and standardization]. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Psychology*. (5). 1 6-22. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.5.3> [in Ukrainian].

26. Kotsan I.Ya., Lozhkin G.V., Mushkevich M.I. (2018). Психологія здоров'я людини [Psychology of Human Health]. Lutsk: Vezha-Druk [in Ukrainian].